

El patrimoni agrari de Saraís. L'arqueologia com a eina d'estudi

Introducció

Aquest article és la continuació d'un treball realitzat l'any 2017 per un grup d'estudiants del grau d'Arqueologia de Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), el qual va tenir com objectiu dur a terme una petita recerca sobre l'antic poble de Saraís (Vall de Boí), abandonat l'any 1950 aproximadament.

Saraís (figura 1) és un poble situat dins del terme municipal de la Vall de Boí que actualment es troba abandonat a causa d'un incendi (1955-1956) que en va destruir la majoria d'habitatges. La referència més antiga (1057) correspon a l'església romànica de Sant Llorenç de Saraís, de la qual únicament es conserva la fonamentació de l'absis. L'església actual correspon a una edificació posterior de la qual no coneixem la cronologia.

Quant a la població, l'any amb més quantitat d'habitants correspon al 1883, on trobem 11 cases habitades, de les quals 6 van cremar-se a causa d'un incendi aquell mateix any. L'abandonament del poble és fruit del despoblament provocat pels incendis (1883,

Arnau Navarro i López del Castillo, estudiant del grau d'Arqueologia (UAB-CERib)

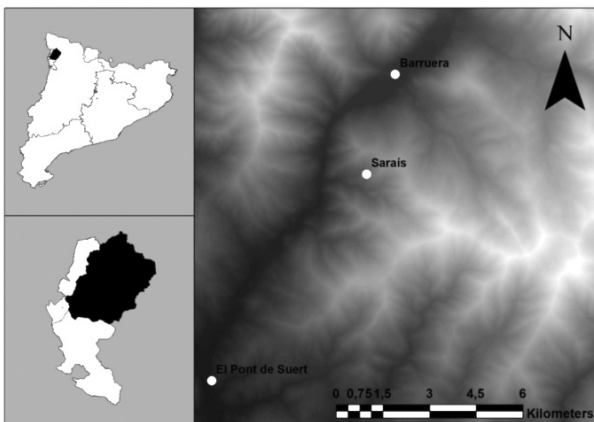

Fig.1: Situació de Saraís

1922, 1955) i per la migració constant a zones desenvolupades econòmicament (Lleida i Barcelona).

Com que es tractava d'una feina no molt extensa, no es va aprofundir massa en el coneixement del poble i únicament es van tractar els següents temes de forma superficial: l'origen del poblament a Saraís, una anàlisi dels seu espais (nucli urbà, cementiri, espai agrari) i les causes del seu abandonament. Cal destacar que la documentació consultada es resumeix en les capses de la parròquia de Sant Llorenç de Saraís localitzades al bisbat de Lleida. En l'àmbit etnològic s'ha de ressaltar l'ajuda d'alguns dels últims habitants del poble, com ara Maria Pallàs i Pepita Lluch.

Tampoc no podem deixar de banda l'estudi del poble en el context de la Guerra Civil i la postguerra, per la presència, al bisbat de Lleida, de les Declaracions de Fets de la Guerra Civil, la qual cosa ha permès iniciar l'estudi del conflicte bèl·lic en l'àmbit de tota la Vall de Boí.

Com ja he dit l'estudi del poble va ser molt superficial. Així que per poder entendre l'organització espacial, tant del poble com de l'espai agrari, s'ha decidit iniciar una nova recerca.

Objectius

La recerca prèviament resumida va aportar coneixements molt superficials sobre l'organització urbana i agrària del poble de Saraís. Però tot i això va permetre distingir tres espais: el nucli urbà, el cementiri i l'espai agrari.

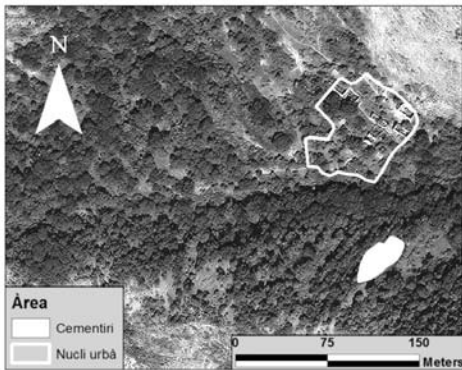

Fig. 2: Àrees localitzades a Saraís. (2017)

Fig. 3: Evidències arqueològiques del cementiri. (Llosa funerària)

Així doncs, l'objectiu principal d'aquest nou estudi és aprofundir en el coneixement de l'espai agrari i urbà del poble.

També cal destacar que s'ha intentat donar un sentit històric a l'estudi de l'espai agrari. La idea és la següent: a Saraís es van produir tres incendis (1880, 1922 i 1955) els quals van provocar que l'abandonament del poble es produís en tres fases. Aquest abandonament en fases ha quedat documentat en l'espai agrari?

Per tant, els objectius són els següents:

- Delimitar d'una forma precisa l'espai agrari de Saraís.
- Comprovar si l'abandonament per fases del poble es documenta en aquests espais.

Metodologia

Com ja hem comentat prèviament, durant la visita al poble van ser localitzades diverses terrasses agrícoles, les quals indicaven una activitat agrícola estable. Ara bé, a causa de la densitat de la massa forestal de la zona va resultar impossible delimitar i observar *in situ* l'espai agrari.

Per tant, ha estat necessari recórrer a tècniques de teledetecció aèria per poder observar aquestes àrees productives. En primer lloc s'han analitzat les imatges aportades pels vols americans de l'any 1946, les quals ens permeten visualitzar de manera zenital tota la superfície del territori espanyol. D'altra banda hem creat, mitjançant les dades Lidar de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), un model 3D de la zona de Saraís, el qual té com a finalitat observar irregularitats en el sòl geològic que puguin ser resultat d'una activitat humana. Ara bé, la qualitat de les dades Lidar no és massa alta, ja que correspon a una malla de 5x5 m, la qual cosa no permetrà captar tots els detalls de la superfície geològica.

Tot i això cal remarcar que qualsevol estudi de tipus arqueològic ha de disposar, com a mínim, d'una campanya de prospeccions en la zona d'interès, el qual no hem descartat en cap moment i esperem poder realitzar abans del 2020.

Quant a l'estudi etnològic s'han de destacar les següents aportacions: Pasqual Madoz, *Diccionario geográfico* (1849) i Francesc Ribes Juanati, *La vall de la fi del món* (2013). D'altra banda, no podem deixar de banda totes les entrevistes realitzades durant la primera recerca que vam realitzar el 2017.

Anàlisi i resultats

La primera anàlisi realitzada correspon a les imatges aèries de 1946, que ens ha permès detectar tres tipus d'àrees agrícoles en els voltants del poble (figura 8): en primer lloc trobem diverses terrasses de conreu que durant l'any 1946 es troben actives (figura 5); el segon tipus correspon a tota una sèrie, també de terrasses, que no es troben actives (figura 6), és a dir, estan abandonades; per últim s'observen algunes traces en la superfícies que poden ser resultat d'una

Fig.4: MDE. (Els cercles mostren les anomalies)

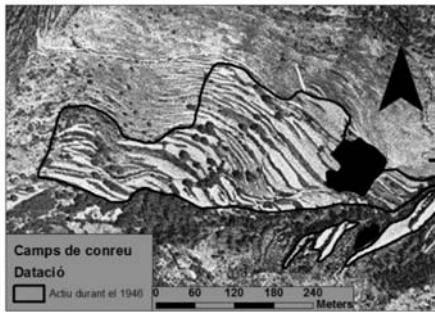

Figura 5: Camp de conreu actiu l'any 1946. (Imatge: Vol americà de 1946)

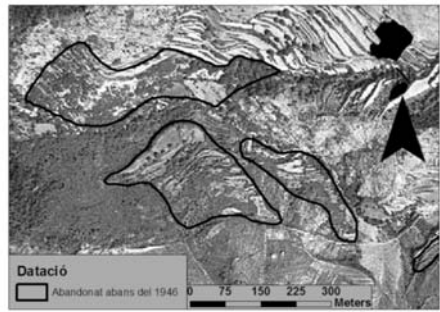

Figura 6: Camps de conreu abandonats abans de l'any 1946. (Imatge: Vol americà de 1946)

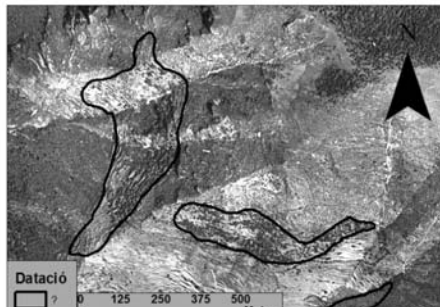

Figura 7: Àrees amb evidències d'activitat humana de cronologia no identificable. (Imatge: Vol americà de 1946)

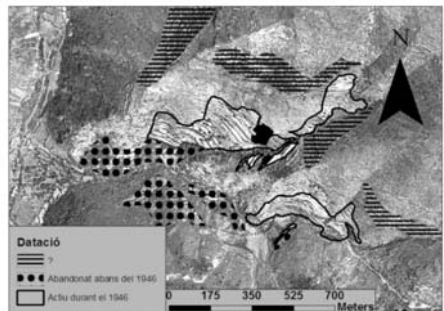

Figura 8: Anàlisi dels camps de conreu del poble de Sarais. (Imatge: Vol americà de 1946)

activitat antròpica (figura 7). Cal destacar que la qualitat de les imatges no és alta, la qual cosa ha derivat en una interpretació, que tot i que no es pot contrastar completament, pensem que és fiable.

Quant a les imatges Lidar no han permès visualitzar una gran quantitat d'anomalies en el terreny. Tot i això s'observen irregularitats (figura 4) que poden ser objecte d'una tasca d'anivellament, la qual cosa estaria relacionada amb la presència de feixes agrícoles. Cal tenir en compte que la malla de punts utilitzada és de 5x5 m, una precisió que no permet crear un model digital d'elevacions (MDE) molt detallat. Així doncs, tot i que només hem pogut detectar les següents irregularitats, no descartem la presència d'altres anomalies que no s'observen a causa de la qualitat de les dades Lidar. Per últim, cal destacar que algunes de les irregularitats observades en l'MDE corresponen al parcel·lari fotografiat en les imatges de 1946, la qual cosa confirma que aquestes irregularitats en el terreny poden ser resultat d'un anivellament de la superfície.

Conclusions

Com ja s'ha comentat prèviament els objectius d'aquest estudi eren intentar delimitar l'espai agrari de Saraís i intentar visualitzar l'abandonament del poble en aquestes àrees agrícoles.

És evident que a partir de les tècniques utilitzades hem aconseguit visualitzar, almenys una zona considerable, de l'àrea agrícola de Saraís. No podem afirmar que correspongui a la totalitat de la mateixa, però degut a la densitat de vegetació actual a la zona creiem que els anàlisis utilitzats han mostrat uns resultats satisfactoris.

En quant a l'anàlisi de l'abandonament del parcel·lari agrícola cal destacar que està estrictament relacionat amb les fases d'abandonament del poble. Tal i com s'ha explicat a la introducció, Saraís va ser abandonat a causa dels incendis de 1883, 1922 i 1955. Aquests fets s'observen en les cronologies assignades a partir de les fotografies aèries de 1945: el parcel·lari que està actiu correspon a aquelles àrees que es van explotar fins al 1955; el segon tipus, és a dir els camps que ja es troben abandonats durant el 1945, estaria relacionat amb l'abandonament provocat per l'incendi del 1922; en quant a la tercera tipologia aquesta no la podem relacionar amb l'abandonament de 1883 degut a que no hem estat capaços d'afirmar, tot i que presenta evidències d'activitat antròpica, que es tracti també d'un parcel·lari.

Ara bé, aquesta anàlisi és superficial. Únicament s'han utilitzat tècniques de teledetecció aèria i en cap cas no s'han realitzat sondejos i prospeccions superficials. Així doncs, tot i que els resultats són positius, cal complementar la investigació amb l'elaboració i realització d'un projecte de treball de camp de qualitat.

Bibliografia

F. RIBES JUANATI. *La Vall de la fi del món. La vida a Taüll, Boí, Erill-la-Vall, Barruera, Durro, Cardet, les Cabanasses, Saraís i Còll durant el segle XX*. Pagès Editors (2013).